

LEROS ON FIRE

1943 - 2023
80th of Leros Battle

Leros, 24-29 September 2023

80th of Leros Battle

οργάνωση

υπό την αιγίδα

Ambasciata d'Italia
Atene

S. M. AERONAUTICA MILITARE

S. M. MARINA MILITARE

με την συνεργασία

LEROS MUNICIPALITY

LEROS CULTURAL CENTER

CULT. ASS. ARTEMIS

HISTORICAL UNIFORMS

THEATR. TEAM LEROS

με την συμμετοχή

ASS. NAZ. MARINAI D'ITALIA

ASS. ARMA AERONAUTICA

ASS. GENTE DEL QUINDICESIMO

HISTOR. VEHICLES

LEROS MOTORCYCLE

MALTA REENACTORS

HOLLAND REENACTORS

LEROS HISTOR. SOCIETY

PARAPONIARIS MUSEUM

τιμητική επιτροπή

A.E. Patrizia Falcinelli, Πρέσβης της Ιταλίας
Μιχαήλ Κόλιας, Δήμαρχος της Λέρου
Αππχος Giacomo De Ponti, Σύλλογος Gente del Quindicesimo
Σμχος Maurizio Ortenzi, στρατιωτικός ακόλουθος της Ιταλικής Πρεσβείας

οργανωτική επιτροπή

Enzo Bonanno, Γενικός Γραμματέας AIAL
Leonardo Curatolo, ANMI (Εθ. Σωμ. Ιταλών Ναυτών) - Ελλάδα
Raffaele Donadini, AAA (Σωμ. Πολεμικής Αεροπορίας) - Κόμο
Νίκος Καφεντζής, συλλεκτής, ερευνητής, αναβιωτής
Μάρκος Σπανός, μηχανικός πληροφορικής & λάτρης ιστορίας

η εκδήλωση

Στις 26 Σεπτεμβρίου 2023 τιμάται η ογδοηκοστή επέτειος της Μάχης της Λέρου, κατά την οποία βρέθηκαν αντιμέτωποι το ιταλικό στρατιωτικό σώμα του νησιού πλαισιωμένο από βρετανικά στρατεύματα που παρενέβησαν στα Δωδεκάνησα με αφορμή την ανακωχή του Cassibile, και οι γερμανικές δυνάμεις που κινητοποιήθηκαν για την *Επιχείρηση Taifun* στο πλαίσιο της διατήρησης της κυριαρχίας στο Αιγαίο.

Μετά 53 μέρες βομβαρδισμών σχεδόν αδιάκοπα, και τέσσερις μέρες χερσαίων επιχειρήσεων μετά την γερμανική απόβαση, η μάχη έληξε με την τελική πτώση του τόπου στις 16 Νοεμβρίου 1943 μετά την παράδοση του Ταξιαρχού Tilney και την επακόλουθη διαταγή κατάπαυσης του πυρός από τον Αρχιπλοίαρχο Mascherpa.

Οι πολυάριθμες εκδηλώσεις, που οργανώνει ο ΑΙΑΛ για την επέτειο, σκοπεύουν να αποτίουν φόρο τιμής "Στους μαχητές της κάθε σημαίας της Μάχης της Λέρου με αμερόληπτο σεβασμό. Στην δόξα των πεσόντων κατά την εκπλήρωση του καθήκοντος", παραθέτοντας τα λόγια του Ναυάρχου Virgilio Srigai στην αφιέρωση του βιβλίου του.

Η μνημόνευση αποκτά ιδιαίτερη αξία στην 80η επέτειο καθόσον, υπογραμμίζοντας την θυσία όλων εκείνων που συμμετείχαν στα πολεμικά συμβάντα ή έχασαν την ζωή τους στο όνομα ενός ιδανικού Πατρίδας, καθώς και τις ταλαιπωρίες του άμαχου πληθυσμού που υπέστη τελικά τις συνέπειες, θα ήθελε να αποκαταστήσει την μνήμη εκείνων των ημερών και να τις σώσει από την λήθη.

Αλλά και καθόσον, μετά από τόσα χρόνια, η αποστασιοποίηση με την οποία πρέπει να ξαναζήσουμε τα γεγονότα επιτρέπει να επαναφέρουμε σε μια ιστορική προοπτική τις μεταπτώσεις της σύγκρουσης, ξεπερνώντας τις εθνικές αντιπαλότητες και την ιδεολογική μισαλλοδοξία συγκεντρώνοντας στην ανάμνηση τους πεσόντες όλων των πλευρών του τότε.

Ο πολιτιστικός σύλλογος 'Φίλων της Λέρου' - ΑΙΑΛ, απολίτικος και μη κερδοσκοπικός, αποσκοπεί να πραγματοποιήσει την ελληνο-ιταλική πολιτιστική ανταλλαγή, προάγοντας στο νησί τον ιταλικό πολιτισμό και ενθαρρύνοντας τους κατοίκους όλων των εθνικοτήτων στη γνώση των διαφορών πτυχών του τοπικού πολιτισμού.

Ιδρύθηκε το 2009 και είναι εγγεγραμμένος στο αρμόδιο δικαστήριο της Κω, στο Προξενικό Γραφείο της Ιταλικής Πρεσβείας, στο Μητρώο Πολιτιστικών Φορέων ΥΠΠΟΑ και απαριθμεί πάνω από 200 τακτικά μέλη.

Ανοικτός στη συμμετοχή όλων εκείνων που ενδιαφέρονται για την πολιτιστική πρόοδο του νησιού, συγκεντρώνει Ιταλούς, Έλληνες και πολλών άλλων εθνικοτήτων πολίτες, μόνιμους κατοίκους ή και όχι, που τους ενώνει η αγάπη για το νησί.

Ένα θεμελιώδες σημείο της ελληνο-ιταλικής πολιτιστικής ανταλλαγής, που πραγματοποιεί μέσω μιας έντονης σειράς δραστηριοτήτων υψηλού επιπέδου, αντιπροσωπεύεται από την προβολή της ιστορικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του νησιού, κληροδότημα της τριαντάχρονης ιταλικής παρουσίας στα Δωδεκάνησα που επέδρασε καταλυτικά στην προ- και μεταπολεμική ιστορική εξέλιξη του νησιού.

Πολυάριθμες δραστηριότητες που οργάνωσε ο σύλλογος είχαν την χορηγία της Ιταλικής Πρεσβείας της Αθήνας, του Ιταλικού Μορφωτικού Ινστιτούτου, του Ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού, της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, καθώς και την συνεργασία του Δήμου Λέρου και πολυάριθμων πολιτιστικών φορέων και συλλόγων, τοπικών και εθνικών.

Σε εθνικό επίπεδο, ο Σύλλογος επιπλέον προώθησε την πραγματοποίηση ενός Δικτύου Πολιτιστικής Συνεργασίας με την ενεργή υποστήριξη του Ιταλικού Μορφωτικού Ινστιτούτου Αθηνών και τον συντονισμό του Γ.Γ. του ΑΙΑΛ.

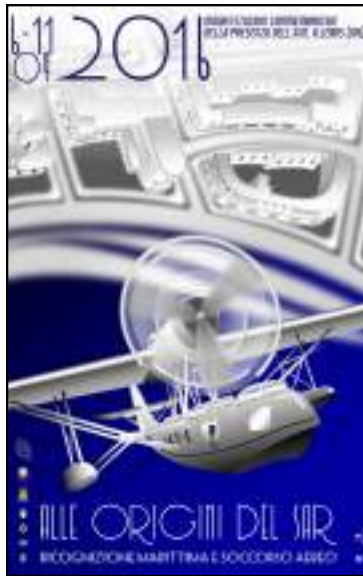
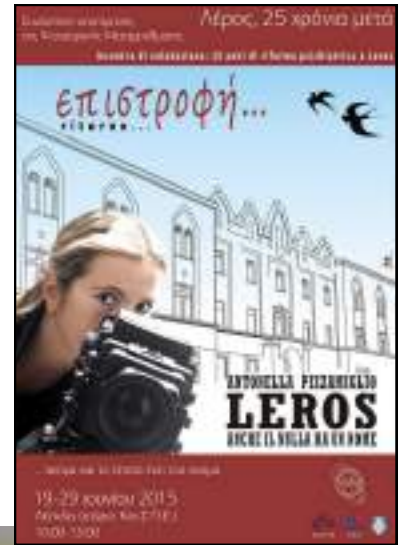
Πρόκειται για μια πρωτοβουλία η οποία, καλώντας να συνεργαστούν φορείς και οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, στοχεύει στην κατανομή του οικονομικού και οργανωτικού φόρτου, βελτιστοποιώντας τους διαθέσιμους πόρους για την υλοποίηση των πολιτιστικών ανταλλαγών στην επικράτεια.

Ανάμεσα στις προωθημένες από τον Σύλλογο δραστηριότητες με θέμα την ιστορία και την ορθολογιστική αρχιτεκτονική κληρονομιά της Λέρου, αναφέρουμε την πρόσφατη δημοσίευση του Εκδοτικού Οίκου ETPbooks στην Αθήνα, του δίγλωσσου (ιταλικά - ελληνικά) τεύχους «Πορτολάγκο και περιχώρα».

Το τεύχος αποσκοπεί στην συλλογή ορισμένων από τις πιο σημαντικές συνεισφορές για περαιτέρω μελέτη πτυχών της ιστορικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του νησιού. Οι επιλεγμένες συνεισφορές περιλαμβάνουν είτε θέματα αρχιτεκτονικής και αστικής κριτικής (Α. Giglio) είτε συνεισφορές εξέχουσας ιστορικής αξίας (Ν. Πισινός, G. Pellicciani), και περιγράφονται τα κυριότερα γεγονότα που σηματοδότησαν την εξέλιξη του νησιού στο ευρύτερο πλαίσιο του Αρχιπελάγους, ειδικά την μεταπολεμική περίοδο.

Οι πολυάριθμες δραστηριότητες πραγματοποιούμενες τεκμηριώνονται ευρέως on line >>
http://www.aial.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=156&Itemid=404&lang=el

Το νησί στις ιστορικές μεταβολές ακολούθησε την τύχη του νησιωτικού συμπλέγματος στο οποίο ανήκει, όπου για διακόσια χρόνια, από το 1309 ως το 1523, υπήρξε κτήση των ιπποτών του Αγ. Ιωάννη (που πήραν το όνομα Ιππότες της Ρόδου και μετά της Μάλτας), και για τετρακόσια χρόνια από το 1523 ως το 1912 υπό την τουρκική κυριαρχία.

Τα Δωδεκάνησα κατακτήθηκαν από τους Ιταλούς το 1912 κατά την διάρκεια του ιταλο-τουρκικού πολέμου για την κατάκτηση της Λιβύης, και γίνεται «Κτήσεις των Ιταλικών Νήσων του Αιγαίου» με την Συνθήκη της Λωζάννης το 1923.

Η Λέρος (όπως και τα άλλα νησιά) μένει ιταλική από το 1912 ως το 1943 (επίσημα ως το 1947), και γίνεται έδρα της σπουδαίας αερο-ναυτικής βάσης, στρατηγικής σημασίας στην Μεσανατολική σκακιέρα, τόσο ώστε να λάβει από τον Winston Churchill την ονομασία «Η Μάλτα του Αιγαίου».

Ένα από τα τόσα μικρά νησιά του αρχιπελάγους, ανεπαρκούς οικονομικής σημασίας, με περίπου 4.000 κατοίκους στην άφιξη των Ιταλών, με την ενδυνάμωση της ναυτικής βάσης και την δημιουργία του αεροσταθμού υδροπλάνων, φτάνει να φιλοξενεί στις παραμονές του πολέμου περίπου 12.000 Ιταλούς, πολίτες και στρατιωτικούς, και 6.000 ντόπιους, μοναδικό παράδειγμα στα Δωδεκάνησα ενός νησιού στην πλειονότητα Ιταλών.

Η ναυτική βάση, το ναυπηγείο και ο αεροσταθμός υδροπλάνων προστατεύονται από ένα δίκτυο ναυτικών και αντιαεροπορικών πυροβολαρχιών στα υψώματα, εξοπλισμένες ολοκληρωτικά με πάνω από 100 κανόνια, από το μεγάλο ναυτικό πυροβόλο των 152/50 ως το εύστροφο 76/40, και ακόμη 14 περισσότερες θέσεις πολυβόλων με συνολικά 49 όπλα για την κοντινή άμυνα.

Μετά την 8 Σεπτεμβρίου, κατακτήθηκε από τον γερμανικό στρατό στην Μάχη της Λέρου που διήρκησε τέσσερις μέρες ενώ προηγήθηκαν 52 μέρες έντονου βομβαρδισμού. Ακολούθησαν δύο χρόνια γερμανικής κατοχής, και με την παράδοση αυτών, δύο χρόνια αγγλικής, για να περάσει στην ελληνική διοίκηση και τελικά στην προσάρτηση στις 7 Μαρτίου 1948.

Μετά τον πόλεμο, οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις (εκτός από το ναυπηγείο του Αγ. Γεωργίου όπου υπεισήλθε το Ελληνικό Ναυτικό) φιλοξένησαν διαδοχικά διαφορετικούς οργανισμούς:

- από το 1949 ως το 1964, τις Βασιλικές Τεχνικές Σχολές για τα παιδιά θύματα του εμφύλιου πολέμου, στα κτίρια του αεροσταθμού Λεπίδων και της Βάσης Υποβρυχίων του Αγ. Γεωργίου,
- από το 1967 ως το 1971, τους πολιτικούς εξόριστους της Χούντας μέχρι την αμνηστία, στα ίδια κτίρια της Βάσης Υποβρυχίων και στο Παρθέني, όπου από το 1980 φιλοξενείται το τάγμα πεζικού 588ΤΕ,
- από το 1958, την «Αποικία Ψυχασθενών» (μετά Ψυχιατρείο) στα διάφορα κτίρια του ναυστάθμου της Γωνιάς και του αεροσταθμού Λεπίδων, οργανισμός που ενώθηκε το 1985 με το ΠΙΚΠΑ (πρώην Caserma Regina) και το πολιτικό νοσοκομείο (πρώην νοσοκομείο της ναυτικής βάσης) στο Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου.

αραλδική των ιταλικών Δωδεκανήσων

τα σύνορα των ιταλικών Δωδεκανήσων και η Λέρος

Απχος L. Mascherpa

ναυτικές & αντιαεροπορικές πυροβολαρχίες της Λέρου

Περισσότερες ιστορικές πληροφορίες καθώς και μια βασική βιβλιογραφία μπορούν να βρεθούν on line >>
http://aial.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=651&Itemid=429&lang=el

Η Λέρος βρίσκεται στο βόρειο μέρος των Δωδεκανήσων μπροστά στα τουρκικά παράλια και σήμερα έχει 8500 κατοίκους.

Με έκταση 54 τχμ, οι ακτές της ξετυλιγονται ακανόνιστες σε 74 χμ, και αντίθετα με τα άλλα μικρά νησιά του Αιγαίου (που χαρακτηρίζονται από την Χώρα στην κορυφή, το λιμάνι με το σχετικό ψαροχώρι, και γύρω γύρω βραχώδη έκταση), κατοικείται εκτενώς και στο εσωτερικό, έχει καλλιεργημένες πεδιάδες και αρκετά νερά.

Όσον αφορά τα υψώματα, μόλις φθάνει τα 300μ, με τις κορυφές Σκουμπάρδα και Κλειδί, ενώ οι πολυάριθμες παραλίες, περιορισμένης έκτασης και στολισμένες με αλμυρικά, προσφέρουν μια επιλογή κατά μήκος του νησιού, από τον νότο (Ξηρόκαμπος) στον βορρά (Μπλεφούτι, Αγ. Κιουρά), από την ανατολή (Αλιντα, Δυο Λισκάρια, Βρωμόλιθος) στην Δύση (Μερικιά, Γούρνα, Αγ. Νικολάος).

Στο νησί δεσπόζει το Κάστρο με τρεις σειρές τείχη, προέλευση βυζαντινή (πιθανόν πιο παλιά), που οι Ιππότες της Ρόδου μεγάλωσαν στις σημερινές διαστάσεις.

Ο Πλάτανος, το πιο παλιό χωριό, σκαρφαλωμένος στην πλαγιά του Κάστρου, συγχωνεύτηκε τώρα στην μια πλευρά με το παραδοσιακό χωριό της Αγ. Μαρίνας που είναι αμφιθέατρο στο λιμάνι της, ενώ από την άλλη με το γραφικό ψαροχώρι του Παντελιού και τα Σπήλια, που δεσπόζουν πάνω από την παραλία του Βρωμόλιθου, πηγαίνοντας προς Λακκί.

Σήμερα στο Παντέλι συγκεντρώνονται οι ταβέρνες στην ακροθαλασσιά, ενώ η Αγ. Μαρίνα είναι το κέντρο της νυκτερινής ζωής, με τα παραδοσιακά καφενεία και τα μοντέρνα μπάρ γύρω από το λιμάνι, όπου αράζουν κάποια πλοία που συνδέουν τα κοντινά νησιά.

Στο μεγάλο κόλπο των Αλιντών, στο ένα άκρο του οποίου βρίσκεται το λιμάνι της Αγ. Μαρίνας, έχουν συγκεντρωθεί πολλά ξενοδοχεία του νησιού που εναλλάσσονται με εστιατόρια και καφενεία, κατά μήκος της ακτής.

Ενώ το Λακκί αντιπροσωπεύει το εμπορικό κέντρο του νησιού, με τις τράπεζες και τα γραφεία, με πρακτορεία και μεταφορές: εδώ βρίσκονται τα περισσότερα σουπερμάρκετ και τεχνικά καταστήματα, εδώ βρίσκεται το κύριο λιμάνι, όπου αράζουν τα πλοία της γραμμής Πειραιάς-Ρόδος και της σύνδεσης με Κώ και Σάμο, καθώς και δυο μαρίνες και το Νοσοκομείο.

Κατά μήκος του ομώνυμου κόλπου, ευθυγραμμίζονται τα απομεινάρια των στρατιωτικών εγκαταστάσεων, από την πυροβολαρχία Duccì στην είσοδο, τις αποθήκες πυρομαχικών της Μερικιάς, την ναυτική βάση στην Γωνιά, την πόλη του Λακκιού, την προσκείμενη περιοχή των Τεμενίων, τον όρμο των Λέπιδων με τον αεροσταθμό υδροπλάνων, τελειώνοντας με το ναυπηγείο του Αγ. Γεωργίου (σήμερα ΥΝΤΕΛ).

Μαζί με τις ναυτικές και αντιαεροπορικές πυροβολαρχίες στους λόφους, και τις σκορπισμένες στρατιωτικές εγκαταστάσεις, αποτελούν ένα πραγματικό και ειδικό «υπαίθριο μουσείο του Β'ΠΠ» που συμπληρώνεται από τα αεροπορικά και ναυτικά ναυάγια. βυθισμένα σε μικρή απόσταση από τις ακτές.

οικισμός του Λακκίου, όρμος Λεπίδων και περιοχή Αγ. Γεώργιος

παραδοσιακές στολές

Αγ. Ισιδώρος - Γούρνα

Βρωμόλιθος

Παντέλι & Αγ. Κυριακή

Δύο Λισκάρια: Κάστρο & Αγ.Μαρίνα

Νερόμυλος - Αγ. Μαρίνα

Κάστρο: Παντέλι & Βρωμόλιθος

Η Λέρος την επομένη της άφιξης των Ιταλών, όπως την είδε ένας γνωστός δημοσιογράφος (1913) >>
http://issuu.com/aial.leros/docs/italia_nell_egeo_defrenzi?e=6220054/6471978 [στα ιταλικά]

Κατά την διάρκεια της ιταλικής κατοχής των Δωδεκάνησων, το 1933 αρχίζει από τον τότε Κυβερνήτη Μαρίο Λαγο, η οικοδόμηση της «νέας πόλης» Πορτολάγκο (σήμερα Λακκί), που οφείλει το όνομά της όχι σε αυτόν (όπως συχνά και εσφαλμένα αναφέρεται), αλλά στον ομώνυμο κόλπο, στο βάθος του οποίου βρίσκεται όπως η γειτονική ναυτική βάση της Γωνιάς και ο κοντινός αεροσταθμός των Λεπίδων.

Κατ'ουσίαν προορισμένη για το προσωπικό των ναυτικών και αεροπορικών εγκαταστάσεων και των οικογενειών τους, περιλαμβάνει όλες τις δομές ενός αυτόνομου αστικού κέντρου δίπλα στα οικιστικά συγκροτήματα για αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και πολίτες, και μια εμπορική ζώνη.

Η αστική δομή περιλάμβανε: το κτίριο της ΤΕΜΙ (εργοστάσιο καπνού), το Casa Balilla (το πρώτο βομβαρδίστηκε και μετά κατεδαφίστηκε, και το δεύτερο κατεδαφίστηκε μετά τον πόλεμο), το δημοτικό σχολείο με το νηπιαγωγείο, την εκκλησία με το πνευματικό κέντρο, το οικοδομικό συγκρότημα αγορά - πύργος ρολογιού που φιλοξενούσε και το Γυμνάσιο (σήμερα ΔΕΥΑΛ), το κτίριο που περιλάμβανε Τελωνείο, Λιμεναρχείο και Οικονομική Αστυνομία (σήμερα Λέσχη Αξιωματικών), το κινηματοθέατρο, το ξενοδοχείο Roma (μετά Hotel Leros), το κτίριο που ένωνε Δημαρχείο, Φαρμακείο, Ταχυδρομείο και το Casa Littoria (αυτή η πτέρυγα του κτιρίου καταστράφηκε με τους βομβαρδισμούς), το στρατόπεδο του 10ου συντάγματος πεζικού (σήμερα ΠΙΚΠΑ), ενώ το νοσοκομείο βρισκόταν στα όρια της ναυτικής βάσης και το διαχειριζόταν το πολεμικό ναυτικό, και το κοιμητήριο στην περιοχή Τεμένια, όπως και το εργοστάσιο ποτών και πάγου Dolianí καθώς και η SIER (εργοστάσιο ρεύματος, σήμερα ΔΕΗ).

Συμπληρώθηκε το 1938, εξ ολοκλήρου σχεδιασμένη (είτε δημόσια και ιδιωτικά κτίρια) από τους αρχιτέκτονες Bernabiti και Petracco σε ρασιοναλιστικό στυλ, αποδεδειγμένο από προϋπάρχοντα αστικά κτίρια, και πραγματοποιημένη με μια χαρούμενη σύνθεση των κανόνων του ορθολογισμού και καινοτομίες με μεσογειακό άρωμα.

Η αρμονία του στυλ στα διάφορα κτίρια, που ξεχωρίζουν χωρίς να είναι μονότονα (αρκεί να παρατηρήσει κανείς τα διάφορα «παλατινία» το καθένα διαφορετικό, ή τα κτήρια που αποτελούν τα εμπορικά τετράγωνα) και η πρωτότυπη δομή του ρυθμιστικού σχεδίου, την κάνουν μοναδική ανάμεσα στις σύγχρονες «νέες πόλεις».

Είναι η μοναδική που διατήρησε, σχεδόν ανέπαφα στο χρόνο, τον χαρακτήρα της και την προσωπικότητά της, παρά τα κάποια «στιλιστικά σφάλματα» που ήταν εις βάρος της, χάρη στην περιορισμένη οικοδομική επέκταση πέρα από την αστική περίμετρο, και στην συνετή πρόβλεψη για μελλοντική οικοδόμηση, που είχε αφήσει μέσα σ' αυτήν αρκετών περιοχών.

Από το τέλος του πολέμου, έμεινε για 50 χρόνια πραγματικά αγνοημένη από τους ακαδημαϊκούς ιστορίας και αρχιτεκτονικής, και παραμελημένη από τους ίδιους νησιώτες, για να «ανακαλυφθεί» προοδευτικά κατά την διάρκεια των τελευταίων 20 ετών.

Πορτολάγκο, 1913

Πορτολάγκο, 1940

κινηματοθέατρο

Πλατεία Littoria

αγορά & πύργος ρολογιού

παραλιακή λεωφόρος

ξενοδοχείο Roma

A. Bernabiti και R. Petracco, οι σχεδιαστές του Πορτολάγκο

Ένας γνωστός γεωλόγος σε επίσκεψη στην Λέρο κατά τη κατασκευή του ναυστάθμου (1926) >>
http://issuu.com/aial.leros/docs/le_vie_di_italia?mode=window&backgroundColor=%23222222 [στα ιταλικά]

Με την αναγνώριση της στρατηγικής σημασίας του νησιού για την άμυνα της Δωδεκανήσου, ήδη από την πρώτη περίοδο της κατοχής και της στρατιωτικής διακυβέρνησης (1912-23) είχαν αρχίσει να εγκαθίστανται οι πρώτοι πυρήνες της μελλοντικής Ναυτικής Βάσης και του Αεροσταθμού. Με την Συνθήκη της Λοζάνης και την οριστική ανάθεση της Δωδεκανήσου στην Ιταλία ακολουθεί η οργάνωση της άμυνας της περιοχής. Η καρδιά όλης της στρατιωτικής οικοδόμησης είναι από την πρώτη στιγμή ο κόλπος του Πορτολάγκο και από κοντά του ο κόλπος Παρθενίου, προστατευμένος από το νησάκι του Αρχαγγέλου και τους γύρω λόφους.

Η **Ναυτική Βάση** στη Γωνιά περιλάμβανε, πέραν της βίλας Αποστολίδη, προσαρμοσμένη σε Λέσχη Αξιωματικών, άλλα δυο προϋπάρχοντα νεοκλασικά κτίρια, που χρησιμοποιήθηκαν ως Διοικητήριο και ως κατοικία του Φρούραρχου. Πνιγμένη στο πράσινο, ταχύτατα γεμίζει με πολυάριθμα κτίρια, αποθήκες και συνεργεία, σταθμό ηλεκτροπαραγωγής, ραδιοτηλεγραφικό σταθμό, αρτοποιείο και καταλύματα αξιωματικών και υπαξιωματικών. Υφίσταται συνεχείς αλλαγές με το κτίσιμο του Στρατοπέδου Ναυτικών, του Νοσοκομείου με παρακείμενο παρεκκλήσι, των γκαράζ και συνεργείων οχημάτων και του συνεργείου MAS. Ο ραδιοτηλεγραφικός σταθμός ακολούθως μεταφέρεται σε τρία κτίρια στις περιοχές Αγ. Νικολάου και Αγ. Σπυρίδωνος, καθώς και δίπλα στην σημερινή χωματερή.

Ο **Αεροσταθμός** G. Rossetti προβάλλει στα Λέπιδα από τα πρώτα προσωρινά παραπήγματα με δυο τομείς: εκείνον της επιμελητείας στο δενδροφυτεμένο βάθος του όρμου, και τον τεχνικό με τα τρία υπόστεγα Sanigliano κατά μήκος της νότιας ακτής. Συνδέει το Στρατόπεδο Αεροπορίας με το Πεδίο του Άρεως και τα παρακείμενα συνεργεία συντήρησης αεροσκαφών και κινητήρων. Γύρω από την Βίλα του Τσιγαδά Πασά, αναπροσαρμοσμένη σε Λέσχη Αξιωματικών, προβάλλουν τα οι μικρές βίλες που φιλοξενούν τις οικογένειες των αξιωματικών και υπαξιωματικών, το ιατρείο και το συνεργείο οχημάτων.

Η **Βάση Υποβρυχίων** και το παρακείμενο **Ναυπηγείο** του Αη. Γιώργη βρίσκονται στη νότια ακτή του κόλπου. Το επιβλητικό κτίριο προορισμένο για Καταλύματα Πληρωμάτων των υποβρυχίων πλαισιώνεται από κτίρια για καταλύματα αξιωματικών και σταθμό επαναφόρτισης. Η αποβάθρα της ακτής συνεχίζει με προβλήτες για την ανέλκυση και τον ανεφοδιασμό και πλωτή δεξαμενή, πλαισιωμένες στην ξηρά από τσιμεντένιους οικίσκους και κτίρια, και, σκαμμένα στον βράχο, συνεργεία, αποθήκες καυσίμων, ηλεκτρογεννήτριες και παραγωγής οξυγόνου.

Η **Πυριτιδαποθήκη** στην Μερικιά εκτείνεται σε ένα μικρό τμήμα της ακτής στα βόρεια του κόλπου. Στην είσοδο της περιοχής βρίσκονται τα καταλύματα των φρουρών, και κάποια τσιμεντένια παραπήγματα προορισμένα για αποθήκες. Στο εσωτερικό της μικρής κοιλάδας, τα τέσσερα παραπήγματα-αποθήκες πυρομαχικών και ένα τούνελ με τέσσερις εισόδους, που μετατράπηκε σε μουσείο. Ένα άλλο τούνελ, όχι ολοκληρωμένο, βρίσκεται στην διπλανή κοιλάδα, με αλλά τέσσερα παραπήγματα.

Η **Διοίκηση DICAT-FAM** του Ορ. Πατέλλα ήταν εξοπλισμένη με υπόγειο διοικητήριο, προστατευμένο με δυο μέτρα μπετόν και με διπλή πρόσβαση αντιαέριο και συνδεδεμένο με τα παρατηρητήρια, το Αρχηγείο, και την Διοίκηση Πυροβολαρχιών. Συνδεόταν με το εξαγωνικό παρατηρητήριο, εξοπλισμένο με αυτόνομη εξωτερική πρόσβαση, και περιβαλλόμενο από μια σειρά δομών τακτικής (ένα δομικό αερόφωνο και δυο εργαλειακά αερόφωνα), άμυνας (τρεις θέσεις πολυβόλων, μια γεννήτρια παραπετάσματος καπνού και ένας προβολέας) και επιμελητείας.

Το συγκρότημα του **Πόρτο Ρίβα** στο Παρθένι αποτελούνταν από ένα στρατόπεδο ναυτών σε ρασιοναλιστικό στυλ, το ιατρείο, τσιμεντένια παραπήγματα για αποθήκευση και συναρμολόγηση τορπιλών, ναρκών και ανθυποβρυχιακών διχτυών, συνεργείο οχημάτων και αποθήκες πυρομαχικών και καυσίμων.

Οι 24 **πυροβολαρχίες** και τα 14 στοιχεία βαρέων πολυβόλων καταλαμβάνουν σχεδόν κάθε ύψωμα του νησιού και παρουσιάζουν ένα βασικό σχήμα με παρακείμενες εγκαταστάσεις επιμελητείας και τακτικής (βάση κανονιού με υπόγειες αποθήκες, κέντρο διεύθυνσης πυρός, πυροβόλα, συχνά προβολέας και καμία φορά αερόφωνο).

Caserma Avieri

Αεροσταθμός "G. Rossetti"
- όρμος Λεπίδων

Διοικητήριο αεροσταθμού - Λέπιδα

Βάση υποβρύχιων - Αγ. Γεώργιος

Caserma Regina - Λακκί

Caserma Marinai - Γωνιά

Νοσοκομείο της ναυτικής
βάσης - Γωνιά

Μια λεπτομερής περιγραφή μπορεί να βρεθεί on line >>

http://www.aial.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=710&Itemid=429&lang=el

Κυριακή 24.9

- 16:00 - 20:00 = *Antique*, έκθεση ιστορικών οχημάτων - παραλιακή λεωφόρος Λακκίου
- 20:00 = εγκαίνια της εκδήλωσης στο αίθριο μπροστά από την έδρα του ΑΙΑΛ - Λακκί

Δευτέρα 25.9

- 10:00 = ξενάγηση στους ιστορικούς χώρους: Πυροβολαρχία PL127 - Μεροβίγλι
- 11:30 = *Ήμουν κι εγώ εκεί*, μνήμες εποχής διά μέσου των απογόνων - Μεροβίγλι
- 17:00 = ξενάγηση στο μουσείο *Πύργος Μπελλένι* - Άλιντα
- 19:00 = εγκαίνια της έκθεσης *Οι αρχαίες πέτρες* του Franco Murer - Πάρκο του Πύργου Μπελλένι

Τρίτη 26.9 (*)

- 12:00 = έκθεση ιστορικών στρατιωτικών οχημάτων και αναβιωτών - παραλιακή λεωφόρος Λακκίου
- 17:00 = ξενάγηση στα κτίρια του Λακκίου
- 19:30 = προβολή ιστορικού ντοκιμαντέρ *'MemOria'* - θερινό σινεμά Λακκίου

Τετάρτη 27.9

- 10:00 = κατάθεση στεφάνων στα μνημεία αφιερωμένα στους πεσόντες Ιταλούς, Γερμανούς, Αγγλους και Έλληνες - Λακκί
- 12:00 = αναψυκτικά στην Λέσχη Αξιωματικών - Λακκί
- 17:00 = διεθνές ιστορικό συνέδριο - Δημοτικό Θέατρο Λακκίου

Πέμπτη 28.9

- 10:00 = ξενάγηση στο Κάστρο Παντελιού
- 12:00 = ξενάγηση στο Αρχαιολογικό Μουσείο - Αγ. Μαρίνα
- 17:00 = προβολή ιστορικών ταινιών στο Θεατράκι της Θ.Ο.Λ. - Αγ. Μαρίνα
- 21:00 = παράσταση μουσικής και χορού της εποχής

Παρασκευή 29.9

- 10:00 = ξενάγηση στους ιστορικούς χώρους: Διοίκηση DICAT-FAM - Ορ. Πατέλλα
- 12:00 = ξενάγηση στο Μουσείο *Tunnel* και στην πυριτιδαποθήκη της Μερικιάς
- 17:00 = ξενάγηση στο ιδιωτικό μουσείο *Deposito di Guerra* - Αγ. Ειρήνη
- 21:00 = παράσταση παραδοσιακής μουσικής και χορού στο αίθριο του ΚΕΠΕΑΛ Άρτεμις - Πλάτανος

Σάββατο 30.9 στην συνέχεια της εκδήλωσης

- 19:00 = εγκαίνια της έκθεσης γραφικής *Aerovisioni by GiDiPi* και παρουσίαση του βιβλίου *Άδριας* της Μαργαρίτα Πουρνάρα - αίθριο του δημοτικού σχολείου Λακκίου

(*) στις 11:00 = τελετή του ΓΕΝ, ανοικτή στο κοινό, στο μνημείο αφιερωμένο στο Α/Τ Β. Ολγα - Λακκί

Σημείωση: όλες οι προγραμματισμένες εκδηλώσεις, οι ημερομηνίες και οι τοποθεσίες είναι προσωρινές, είναι υπό επιβεβαίωση και επιδιορθώσιμες ή επιδεκτικές ακύρωσης.

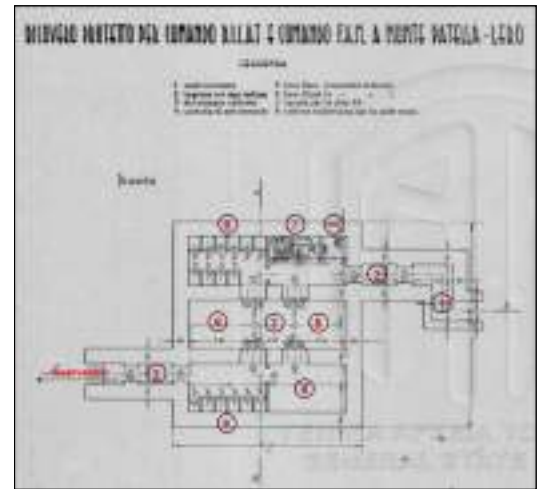
μουσείο "Tunnel" - Μερικιά

ιταλικό μνημείο αφιερωμένο στους πεσόντες στην Μάχη της Λέρου

ιστορικό & εθνογραφικό μουσείο "Πύργος Μπελλένι" - Άλιτα

ιδιωτικό μουσείο "Deposito di guerra"

αγκυρώσεις κιλλίβαντα αντιαεροπορικού κανονιού

διοίκηση DICAT-FAM - Ορ. Παλέλλα

αερόφωνο

Ο πιο κοινός τρόπος για να φτάσεις στο νησί είναι από την Αθήνα και την Κω, αλλά υπάρχει και δυνατότητα σύνδεσης μέσω Ρόδου και Σάμου. Οι πτήσεις της γραμμής (Aegean, SkyExpress) καθώς και οικονομικές (EasyJet, Ryanair, Volotea, Wizz) συνδέουν την Ελλάδα με πολλά αεροδρόμια.

Η σύνδεση Λέρος ↔ Αθήνα / Κως γίνεται είτε αεροπορική ή και θαλάσσια:

- από/προς **Αθήνα**
  - πτήση Aegean ATH ↔ LRS <https://it.aegeanair.com/>
(καθημερινά)
  - πτήση SkyExpress ATH ↔ LRS μέσω Αστυπάλαιας <https://www.skyexpress.gr/en?>
(3 φορές/εβδ.)
  - Bluestar Ferries <https://www.bluestarferries.com/en-gb/>
(4 φορές/εβδ.)
- από/προς **Κω**
  - πτήση SkyExpress KGS ↔ LRS
(3 φορές/εβδ.)
  - Bluestar Ferries
(4 φορές/εβδ.)
  - Dodekanisos Seaway (καταμαράν) <https://www.12ne.gr/en/itineraries>
(καθημερινά)

Τα δρομολόγια για Κω ισχύουν και για **Ρόδο**. Η σύνδεση με **Σάμο** είναι μόνο θαλασσι-

- Dodekanisos Seaway (καταμαράν)
(4 φορές/εβδ.)
- Dodekanisos Seaway (ferry - Παναγία Σκιαδενή)
(3 φορές/εβδ.)

Η σύνδεση αεροδρόμιο ↔ Πειραιάς είναι εξασφαλισμένη από το μετρό (μπλε γραμμή = 3) και με λεωφορείο απευθείας Χ96 με τερματικό σταθμό στην Πύλη Ε1 όπου αράζουν τα πλοία για τα Δωδεκάνησα.

Η διαμονή στη Λέρο είναι ιδιαίτερα προσιτή εκτός από την τουριστική περίοδο, και τα περισσότερα ξενοδοχεία προσφέρουν την λύση «studios» με κουζίνα. Όλα τα ξενοδοχεία αυτή την περίοδο είναι ενεργά, και αρκεί να επιλέξετε από τις κύριες μηχανές αναζήτησης (Booking.com, Expedia, Hotels.com, Agoda...) για να έχετε μια ευρεία επιλογή τιμών και τοποθεσιών. Επίσης υπάρχουν πολυάριθμες προσφορές ιδιωτικών καταλυμάτων μέσω Airbnb.

Η λειτουργία της αστικής δομής διασκορπισμένη σε όλη την επιφάνεια του νησιού, κρίνει αναγκαίο την χρήση μεμονωμένων μεταφορικών μέσων (αυτοκίνητο, μοτοσυκλέτα, e-bike), ενοικιαζόμενα εύκολα καθώς η δημοτική συγκοινωνία είναι πολύ περιορισμένη.